

Denne bog handler om integreret praktik i læreruddannelsen, som med den nye uddannelsesbekendtgørelse bliver et fast element i alle uddannelsens fag.

I bogen bliver du præsenteret for integreret praktik i fagene på første og anden årgang: dansk, matematik, pædagogik og almen didaktik, pædagogisk psykologi og livsoplysning.

Udover en gennemgang af integreret praktik i fagene introducerer bogen overordnet til integreret praktik, herunder den tænkning, der ligger bag.

I bogen lærer du også om:

- den professionelle lærer og de ni dimensioner af lærerrollen
- hvordan man undersøger og laver observationer i skolen
- førsteårsprøven, der tager afsæt i integreret praktik.

Alle bogens bidragydere arbejder i læreruddannelsen enten som undervisere eller med forskning.

samfundslitteratur.dk

PIA ROSE BÖWADT OG
ROBERT ESKILDSSEN JEPSEN (RED.)

INTEGRERET PRAKTIK I LÆRERUDDANNELSEN

Samfundslitteratur

INTEGRERET PRAKTIK I LÆRER- UDDANNELSEN

AB
SALON

Undervisereksemplar
Læreruddannelsen

Samfunds
litteratur

PIA ROSE BÖWADT OG
ROBERT ESKILDSSEN JEPSEN (RED.)

Kapitel 2

De ni dimensioner af lærerrollen

Robert Eskildsen Jepsen

Indledning

I dette kapitel er hensigten at redegøre for de ni dimensioner af lærerrollen. I første omgang ved at indkredse rollebegrebet og beskrive, hvad der menes med at *træde ind i en rolle*, og hvorfor det er nødvendigt, at man også kan *træde ud af rollen*. Herefter følger en beskrivelse af de ni dimensioner, og hvorfor de er væsentlige at beskæftige sig med i integreret praktik. Afslutningsvist begrundes vi, hvorfor en fortløbende bevægelse mellem teoretiske refleksioner og praktiske afprøvninger er centrale aktiviteter i udøvelsen og udviklingen af lærerkompetencer i lærerstudiet og generelt i lærerjobbet. Sidst i kapitlet vil der være forslag til opmærksomhedspunkter, og hvordan der kan arbejdes videre med de ni dimensioner af lærerrollen og integreret praktik.

Lærerjobbet er om noget kendetegnet ved at være komplekst og udfordrende. Der er særlige krav til lærerens faglige kompetencer, og der er krav om kompetencer til at kunne navigere professionelt og relationelt mellem elever, kolleger, ledelse, forældre, andre ressourcepersoner m.fl. Lærerrollen kræver en bevidst og reflekteret professionel, som evner at afdække, vurdere, dømme og handle ud fra hver enkelt situation, målgruppe og kontekst. Med integreret praktik som en gennemgående overskrift i lærerstudiet er fokus på at uddanne lærerstuderende til at kunne håndtere de krav, som nutidens folkeskole stiller. De ni dimensioner af lærerrollen anvendes i denne bog til at arbejde både analytisk, reflekterende og afprøvende med lærerrollen. Det er et forsøg på at sætte tanke, tale og handling på nogle centrale perspektiver og områder af lærerlivet.

De ni dimensioner

De ni dimensioner af lærerrollen indgår i udgivelsen *Udvikling af læreruddannelsen – Retning, indhold, principper og progression i fremtidens læreruddannelse* (Danske Professionshøjskoler, 2020). Teksten er udarbejdet af forskere og ledere ved læreruddannelser fordelt rundt på de forskellige UC'er i Danmark. Formålet har været at bidrage til en ramme for udviklingen af en langtidsholdbar læreruddannelse.

Den 13. september 2022 indgik forligskredsen en aftale om en reform af læreruddannelsen med titlen "En ambitiøs læreruddannelse tæt på folkeskolen og til gavn for folkeskolen".

Lærerrollen

Umiddelbart kender vi bedst rollebegrebet fra teater- og filmverdenen. En skuespiller påtager sig en bestemt karakter, som vedkommende forsøger bedst muligt at levendegøre i et stykke eller en film. Men det kan også betyde "[e]n vedtagen model for hvordan en person i en bestemt funktion, med en bestemt egenskab eller med en særlig kompetence ser ud og optræder" (*Den danske ordbog*). Her er rollebegrebet knyttet til bestemte funktioner og forudsætter, at læreren kan træde ind i rollen med nogle særlige kompetencer. Der er altså knyttet bestemte forventninger og krav til rollen som lærer.

Som lærer skal man kunne *træde ind i lærerrollen*, dvs. være nærværende og tillidsskabende og kunne indgå i relationer med eleverne. Man skal være tryk i sin faglighed og stole på, at den planlagte undervisning er fagligt meningsfuld og sammenhængende, og at de udvalgte læringsaktiviteter er motiverende, indholdsrige og tilpassede de mange forskellige elever i klasserummet. Lærerrollen skal gribes og gives et fagpersonligt udtryk, som man kan stå inde for, jf. diskussion om forholdet mellem profession og person i kapitel 1, "Den professionelle lærer og skolen". Som lærer står man i situationer, hvor der skal handles. Der skal træffes en hel række valg i enhver undervisningssituation, og det kræver, at man besidder professionel og faglig integritet.

Integritet

Integritet gengives i *Den danske ordbog* som en persons evne og vilje til at handle selvstændigt, ærligt og redeligt uden uvedkommende eller upassende hensyntagen til nogen eller noget.

Man skal også kunne *træde ud af lærerrollen*, dvs. gå på afstand og fjerne sig fra lærerrollen. Det er nødvendigt for at kunne tilegne sig en mere distanceret og objektiv forståelse af lærerrollen. I enhver undervisningssekvens vil man opleve didaktiske, faglige eller relationelle dilemmaer. Når en lærer skal lære noget af sine erfaringer og gøre dem til genstand for en professionel refleksion og udvikling, så kræver det, at læreren kan træde et skridt tilbage og anskue dilemmaet ud fra en mere generel didaktisk-pædagogisk vinkel. Hvis man som lærer er for tæt på, dvs. er personligt indrullet i dilemmaet, vil man ofte have en tendens til at træffe uhensigtsmæssige valg. Det kan være på baggrund af vaner, holdninger eller følelser uden at have reflekteret og lært noget af tidligere erfaringer. Det fører hverken til ændringer af praksis eller professionel udvikling.

Som studerende på læreruddannelsen må du øve dig i at betragte pædagogiske handlinger på uddannelsesskolen udefra for at kunne reflektere over og vurdere, hvordan undervisning kan udvikles. Herved opøver du *professionel dømmekraft*, dvs. en kompetence til at kunne vurdere og træffe hensigtsmæssigt beslutninger alt efter, hvad situationen kræver af dig. Professor emeritus og tidligere leder af Nationalt Videnscenter for Skoleforskning ved DPU Lars Qvortrup refererer til den amerikanske sociolog Robert K. Merton (1982), idet han opstiller tre karakteristika ved det, han kalder praktiserende professioner. Han skriver, at praksis for det første udøves med afsæt i "eksplicit teoretisk og metodisk kundskabsgrundlag". For det andet skal praksis udøves med plads til "et professionelt skøn. [...] og at det må udøves under henvisning til eksplicitérbare fag- og almen didaktiske valgmuligheder. [...] læreren er metodeansvarlig". For det tredje skal praksis udøves "på grundlag af eksplicitte etiske kriterier for varetagelse af professionsopgaverne [...]" (Qvortrup, 2018: 8 f.).

De tre karakteristika kan du med fordel forsøge at anvende til at

lede efter tegn på professionel dømmekraft i forbindelse med afprøvninger og observationer af pædagogiske handlinger i integreret praktik.

Læreren som didaktiker

Vi begynder med den didaktiske dimension af lærerrollen. Didaktik er kort sagt læren om undervisning eller kunsten at undervise. En lærer skal begrundet kunne planlægge, gennemføre og evaluere undervisning, tiltænkt den særlige sammensætning af elever, undervisningen er rettet imod. Det fordrer, at læreren kan udpege og formidle det rette indhold med en forståelse for elevernes forskellighed og kognitive, emotionelle og motoriske udvikling. I læreruddannelsen skal de studerende lære om didaktiske tilgange, modeller og metoder, så de løbende kan opbygge kompetencer til at tilrettelægge hensigtsmæssige læringsaktiviteter for elever med forskellige forudsætninger. Lærerstuderende må desuden have blik for og kunne begrunde undervisning ud fra formelle regler og krav, fx folkeskolens formål. Didaktisk teori handler grundlæggende om: Hvad eleverne skal lære (indhold og læring), hvorfor eleverne skal lære det ene frem for noget andet (dannelse, formål, mål), og hvordan (organisationsformer) undervisningen kan tilrettelægges (Juul og von Oettingen, 2022)?

Didaktik

Ordet "didaktik" kommer af græsk didaktike (techné) "undervisningskunst", afledt af didaskein "lære, belære, undervise" (*Den danske ordbog*).

I lærerrollen som didaktiker skal man være indstillet på, at planlægning og gennemførelse af undervisning sker i et samarbejde med andre. I læreruddannelsen vil studerende skulle samarbejde med læreruddannere, medstuderende og lærere, ledere og forældre fra uddannelsesskolen m.fl. Samarbejdskompetencen er en helt central del af en lærers virke og en integreret del af dagligdagen på en skole. Samarbejdet omkring integreret praktik er organiseret i forskellige

gruppe- og teamstrukturer og vil dels udfordre studerendes relationskompetence, dels udfordre deres evne til at planlægge og handle i forhold til rammeplaner, læreplaner, møder, samtaler m.m. Det er kompliceret og krævende at undervise, og du vil fortsat opleve at blive udfordret personligt og fagligt. Til gengæld vil du også opleve stor glæde ved at se, når elever i praktikforløb tilegner sig et stofområde, eller når de er helt og aldeles opslugte i læringsaktiviteter, som du har været med til at planlægge. I læreruddannelsen vil du skulle tilegne dig kompetencer til at planlægge, gennemføre og evaluere undervisning, arbejde med integreret praktik og reflektere over læreren som didaktiker gennem faget pædagogik og almen didaktik under grundfagligheden (UFM, 2022: 4).

Faglighed

Faglighed defineres i *Den danske ordbog* som viden, forudsætninger og kompetencer, som man besidder inden for et bestemt fag, fagområde eller erhverv.

Læreren som fagperson

Læreren som fagperson besidder en solid og grundlæggende kompetence inden for et givet fagområde. Det kan være i folkeskolens fag og faglighed, men i lige så høj grad inden for fagområderne pædagogik, didaktik og psykologi. Lærerens faglighed er – sammenholdt med en formel og en personlig dimension – en helt central forudsætning for at kunne udvise professionel autoritet. Når en lærer ansættes på en skole, sker det med en generel forventning om, at man kan varetage et fagligt område, og med tillid til, at eleverne lærer indholdet i skolefaget. Det kræver naturligvis, at læreren er uddannet inden for det fagområde gennem lærerstudiet. I § 5 i folkeskoleloven står der: "Indholdet i undervisningen vælges og tilrettelægges, så det giver eleverne mulighed for faglig fordybelse, overblik og oplevelse af sammenhæng. Undervisningen skal give eleverne mulighed for at tilegne sig de enkelte fags erkendelses- og arbejdsformer." I udgivelsen *Lærerens professionelle autoritet*, et arbejdsrapport udarbejdet for LLN (Iskov m.fl., 2020: 17), er udarbejdet en model, der viser lærerens kundskabsbase. Den be-

skriver, hvordan en fagpersons videngrundlag består af en *grundfaglig viden*, dvs. en viden om pædagogik, didaktik, psykologi og undervisningsfag (fx dansk, matematik, musik mv.). Videngrundlaget består desuden af *situeret viden*, dvs. en kompetence til at omsætte viden i den påkrævede kontekst. Den består også af *erfaringsbetinget viden*, dvs. en kompetence opbygget over tid og med flere sammenlignelige situationer som udgangspunkt for handling, som er kendetegnet ved at være intuitiv og ofte tavs. Endelig består videngrundlaget af en *forskningsbaseret viden*, dvs. kompetencer affødt af empirisk forskning og undersøgelse inden for specialiserede fagområder; denne er kendetegnet ved at være evidensbaseret (Iskov m.fl., 2020: 17 f.).

Som fagperson skal du gennem integreret praktik afprøve dine faglige kompetencer i mange forskellige situationer. Gør det gerne sammen med dine læreruddannere og dine medstuderende, din lærer og elever fra uddannelsesskolen, over for ledelse, andre ressourcepersoner og forældre. Faglighed skal integreres, så det bliver en del af din personlige og professionelle autoritet, og det gøres bedst ved ofte at bringe den i spil – og sætte den på spil. På læreruddannelsen vil du almindeligvis læse tre undervisningsfag. Dit første undervisningsfag vil enten være dansk, matematik eller engelsk (jf. pkt. 17 og 18 i forligsteksten, 2022). Under studieforløbet forventes det, at du i løbet af de to første studieår arbejder på at få begyndende erfaringer med at udvikle formel, faglig og personlig autoritet; det kan fx gøres ved at deltage i undersøgende fællesskaber med dine medstuderende.

Læreren som leder

Ledelseskompetence i skolen er ikke blot et spørgsmål om at kunne bedrive ledelse i klasserummet. Lederdimensionen er i lige så høj grad et spørgsmål om at kunne lede møder, samtaler, ture og arrangementer m.m., som foregår ved siden af og rundt om den daglige undervisning. Det er også en del af ledelseskompetencen at kunne strukturere sit eget arbejdsliv, at kunne vejlede elever og at indgå og guide andre i vanskelige og komplekse situationer i og omkring skolens praksis.

Klasseledelse

Begrebet klasseledelse sætter fokus på dannelse, demokratisk ledelse, elevinddragelse, kritisk dialog og fællesskabet. Klassen ledes som et fællesskab, hvor alle elever får mulighed for at deltage og lære i et trygt og stimulerende miljø (UVM, 2023).

Hvor begrebet læreren som didaktisk leder handler om planlægning og gennemførelse af undervisning og primært har fokus på form, aktiviteter og indhold i forbindelse med læring, har klasseledelse også afsæt i at skabe de bedst tænkelige trivselsbetingelser for at gennemføre undervisning. Helle Plauborg, lektor på DPU, beskriver det således: "Klasseledelse handler derfor om de lærerhandlinger, der er relateret til at skabe et befordrende læringsmiljø" (Plauborg, 2022: 184). Klasseledelse drejer sig således om mere end at lære et fagligt indhold, det drejer sig i lige så høj grad om at skabe et sundt klassemiljø og en ramme, som giver eleverne mulighed for at blive udfordret og udviklet i deres sociale og relationelle kompetencer. Det handler om at kunne skabe et rum, hvor eleverne oplever, at de er væsentlige bidragydere til konstruktive klassefællesskaber.

Igennem integreret praktik kan du med fordel gå ind i situationer, hvor du kan afprøve og operationalisere dine kompetencer som klasseleder. Eller du kan vælge at træde på afstand og observere andre, som udøver klasseledelse. Det kan du fx gøre ved at vælge et bestemt perspektiv på klasselederrollen. Helle Plauborg skitserer nogle hensigtsmæssige tilgange til at praktisere klasseledelse:

- Gennem grundige instruktioner med eksemplificeringer og forklaringer på forbindelser til tidligere lært stof, så eleverne får indsigter i, hvilke forventninger der er til dem, hvad de skal lære, og hvilken viden eller hvilke erfaringer de skal trække på.
- Ved at skabe varierede undervisningssituationer, hvor eleverne involveres aktivt.
- Gennem etablering af rutiner i undervisningen – fx for, hvordan lektioner indledes og afsluttes, hvad man gør, når man er færdig med en opgave osv., så eleverne kan orientere sig i undervisningen.

- Ved at hjælpe eleverne til at forstå, hvordan de kan gøre det godt i specifikke sammenhænge, fx når de skal samarbejde (Plauborg, 2022: 186).

Læreren som samtalepartner og retoriker

Læreren som samtalepartner og retoriker omhandler den professionelles kompetencer til at indgå i forskellige typer af samtaler og til at kunne kommunikere hensigtsmæssigt med flere forskellige aktører både skriftligt og mundtligt. Som det første vælger vi at fokusere på samtaleformer mellem læreren og en eller flere elever. Samtalen er central og afgørende i forhold til at arbejde med demokratisk dannelse i folkeskolen. I folkeskolens formål, stk. 3 står der følgende: "Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati." Læreren må dagligt bestræbe sig på at give plads til samtalen og den ligeværdige dialog mellem læreren og eleverne. Samtlige elever skal have muligheden for at komme til orde, og der skal etableres en kultur, der fremmer og motiverer til den gode samtale. Samtalen må udfolde sig i et rum, hvor eleverne føler sig trygge og værdsatte. Der skal være tydelige samtalereregler og en rammesat fælles forståelse af etiske grænser, herunder udtryks- og tiltaleformer. Den daglige omgangstone er en forudsætning for et godt klassemiljø og trivsel, hvor samtaler kan foregå i et tillidsfuldt klasserum i en god og respektfuld tone. En lærer må både kunne indgå i samtaler med den enkelte elev og med en hel klasse. En lærer skal kunne facilitere den gode samtale.

Vi vil nu rette opmærksomheden mod kommunikation med forældre. En særlig type af samtaler, som vi har erfaringer med, fylder meget i de studerendes bevidsthed, er *skole/hjem-samtalen*. Det er en særlig samtaleform, hvor forældrene sammen med eleven inviteres til en samtale på skolen, hvor elevens faglighed, trivsel, motivation, relationer m.m. drøftes. Skole og Forældre, landsorganisationen for skolebestyrelse og forældre til børn i folkeskolen, har udarbejdet "Princip for skole-hjem-samtaler". Princippet er tiltænkt skoleledere, forældre, elever og medarbejdere samt skolebestyrelsen, og der står bl.a. (Skole og Forældre, 2018):

Mål:

- Skole-hjem-samtaler giver forældrene et fyldestgørende billede af barnets faglige udbytte og trivsel og er med til at sikre, at evt. faglige og trivselsmæssige problemer opdages i tide.
- Skole-hjem-samtaler er med til at sikre et samarbejde om, at alle elever udfordres i forhold til deres potentiale gennem fastsættelse af individuelle faglige og sociale mål.
- Skole-hjem-samtaler sikrer dialog mellem lærere og forældre i forhold til fastsættelse og opnåelse af målene for barnets faglige og sociale udvikling.
- Skole-hjem-samtaler sikrer konkrete aftaler mellem skolen og forældrene om, hvordan forældrene kan støtte deres barn i at nå de faglige og sociale mål.
- Skole-hjem-samtalen understøttes af elevplanen samt evt. anden form for skriftligt materiale.

Skolens ansvar:

- Skolen tilstræber at indkalde til skole-hjem-samtaler i tilpas god tid og at afholde samtalerne, så alle forældre har reel mulighed for at deltage.
- Skolen udsender elevplanerne i tilpas god tid, så forældrene kan bruge dem som forberedelse til skole-hjem-samtalen.
- Skolen indkalder i tilstrækkeligt omfang til skole-hjem-samtaler - fx to gange om året.
- Skolen vurderer løbende, om der er brug for ekstra skole-hjem-samtaler for en elev.
- Skolen tilstræber at give forældrene fyldestgørende viden om, hvordan de i hjemmet kan støtte deres barns læring.
- Skolen tilstræber, at forældrene får en fyldestgørende viden om elevens udvikling i alle fag hvert år i forbindelse med skole-hjem-samtalerne.

Forældrenes ansvar:

- Forældrene forbereder sig til skole-hjem-samtalen ved at gennemgå elevplanen sammen med deres barn.
- Forældrene tilstræber, at mindst én forælder deltager i skole-hjem-samtalen.

Ovenstående er vejledende forslag til at arbejde med skole-hjem-samtaler og ikke udtryk for en vedtaget og lovgiven regel. Vi vil ikke gå yderligere i dybden med skole-hjem-samtalen her, men vil dog opfordre til, at du i løbet af dit studie i samarbejde med din praktikgruppe, praktiklærer og læreruddanner forsøger at deltage i og reflektere over skole-hjem-samtaler så ofte som muligt. I integreret praktik er den løbende faglig-didaktiske-samtale med dine medstuderende, praktiklærer og læreruddanner omdrejningspunkt for at skabe sammenhæng mellem dine erfaringer og den viden, som du tilegner dig. Processen kan understøttes ved, at du/I inddrager systematisk brug af teori, empiri og praksis i samtalerne. Det er den type samtaler, der kvalificerer og udvikler dig til at kunne indgå i professionelle samtaleformer i fagteam, årgangsteam, i planlægningsmøde med lærere og pædagoger m.m. i dit fremtidige virke som lærer.

Retorik

Retorik betyder færdigheden [til] at tale i overensstemmelse med bestemte regler for en tales opbygning, indhold og stilistiske virkemidler (*Den danske ordbog*).

Læreren som retoriker sætter fokus på kompetencen til at kunne tale og skrive i overensstemmelse med gældende regler. Det er fx grammatiske regler for syntaks, tegnsætning og det at kunne anvende sproglige virkemidler hensigtsmæssigt. Det omhandler ligeledes etiske og professionelle regler for omgangstone og en fornemmelse for, hvad der sig "hør og bør" i forskellige mundtlige og skriftlige genrer og på de forskellige professionelle arenaer. Der er (og skal være!) forskel på, hvordan en lærer kommunikerer og taler med familie og ven-

ner på sportspladsen eller til et haveparty, og så den måde, hvorpå der kommunikeres professionelt med elever, forældre og kolleger i skolen. Eksempler på særlige skriftlige lærerfaglige genrer i skolen er:

- Forældrehenvendelser: mail, informationer, beskeder på intrasystemer m.m.
- Elevhenvendelser: skriftlig respons og vejledninger, feedback, feedforward, opgavebeskrivelser, tavleskrivning m.m.
- Team- og kollegahenvendelser: mødeindkaldelse, referater m.m.

På lignende vis vil læreren også fortløbende skulle indgå i en hel række forskellige mundtlige scenarier, som man skal kunne håndtere og begå sig i.

I integreret praktik kan du øve dig og have en opmærksomhed på mundtlige og skriftlige genrer på tværs af fagområder. Du kan også afprøve eller observere på tiltaleformer og lægge mærke til, hvordan stemninger ændrer sig, alt efter hvilke sproglige udtryk der anvendes. Få erfaringer og erkendelser i forhold til, hvordan og hvornår samtaler åbner og skaber tryghed og motivation. Og omvendt, hvornår samtaleformer begrænser, indskrænker og hæmmer den gode samtale. Afprøv og øv dig i at skrive forældrehenvendelser, og læs andre læreres meddelelser til forældre. Drøft, kommenter og reflekter over, hvad der fungerer hensigtsmæssigt, og hvornår der opstår tvetydigheder og uklarheder i tekst og tale, som kan være afsæt til evt. misforståelser. I litteraturlisten til dette kapitel finder du en podcast med professor i socialpsykologi og tidligere formand for Børnerådet (1998-2001) Per Schulz Jørgensen (1933-2022) om læreren som samtalepartner.

Læreren som samarbejdspartner

Samarbejdskompetence er en forudsætning for at kunne indgå i konstruktive fællesskaber med andre. Det gælder i den daglige omgang med elever, kolleger og ledere, men også samarbejde med andre professionelle ressourcepersoner, fx pædagoger, psykologer, PPR m.fl., og naturligvis det løbende samarbejde med forældrene. Kompetencen

til at samarbejde er indskrevet som et krav allerede i første sætning i § 1 af folkeskolens formål:

” Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder, der forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie, giver dem forståelse for andre lande og kulturer, bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling.

Hver type fællesskab kræver sin egen samarbejdsform, der fordrer særlige handlinger, indhold og opmærksomheder. I dette afsnit har vi valgt at fokusere på det *professionelle og kollegiale* samarbejde som et særligt fokusområde at beskæftige sig med i integreret praktik. Danmarks Lærerforening formulerede i 2013 11 punkter til et professionsideal som en fællesbetegner for den gode lærer. I professionsidealet indgår følgende formulering, punkt 10: “Læreren vil indgå ligeværdigt og loyalt i samarbejde med kolleger og påtage sig medansvar for fælles faglig og pædagogisk refleksion og udvikling” (Danmarks Lærerforening, 2013). Det løbende samarbejde med dine medstuderende, læreruddannere og praktiklærere i løbet af studiet er en arena, hvor du kan øve dig på sidenhen at kunne indgå i professionelle læringsfællesskaber i skolen. I bogen *Professionelle læringsfællesskaber – teamsamarbejde og undervisningsudvikling* (Albrechtsen, 2016) skelner docent ved UC Syd Thomas R.S. Albrechtsen mellem tre forskellige former for professionelt samarbejde:

Samarbejdsform	Beskrivelse
Udveksling	Lærere informerer hinanden om emner relateret til deres arbejde fx omkring praktiske ting og arrangementer. Det kan være udveksling af holdninger, eller man forsyner hinanden med læremidler eller andre materialer. Der stilles ikke specifikke strukturelle krav, og samarbejdet kan forekomme til enhver tid. Man behøver ikke arbejde med samme opgave på samme tid.
Arbejdsdeling eller synkronisering	Lærere koordinerer deres opgaver med hinanden. Arbejdsopgaverne og resultaterne bliver afstemt med hinanden, eller de bliver fordelt mellem lærerne. Det kan fx være en koordinering af indholdet i en undervisningsrækkefølge, dvs. i en form for “parallelundervisning”, hvor man arbejder med samme tema i forskellige fag eller på forskellige klassetrin. Her vil der ofte være tale om en fælles planlægning af undervisningen.
Fælleskonstruktion	Lærere inddrager deres individuelle viden i samarbejdet (fælleskonstruktion), der finder sted på samme tid og i samme rum, på en sådan måde, at der sker en fælles videntilegnelse, eller man sammen udvikler nogle opgaver eller problemløsninger. Fælleskonstruktion stiller store krav til tid og rum og er kendetegnet ved en klar gensidighed i forhold til opnåelsen af de opstillede mål.

Figur 2.1. Tre former for lærersamarbejde. Kilde: Pröbstel og Soltau, 2012 – her i Albrechtsen, 2016: 106 f.

Samarbejde kræver et personligt engagement, og det kræver åbenhed og tillid at indgå i professionelle fællesskaber. Det kræver ligeledes erfaringer med og forståelse af, at når man bidrager til samarbejde, så vil det ofte resultere i, at man selv kan høste positive fordele. Fordelene kan fx være deltagelse i faglige netværk og relationer, tryghed, videndeling, erkendelser, udveksling af materialer og didaktiske redskaber m.m. Samarbejde adskiller sig fra fx konkurrence ved, at man accepterer det gensidige afhængighedsforhold, og at man ikke har til formål

at vinde eller triumfere over andre. Thomas Albrechtsen (2016) opstiller fire kendetegn ved gensidigheden i et professionelt samarbejde.

Samarbejde	
Kommunikation	Ærlig kommunikation af relevant information mellem deltagere. Begge er interesserede i at informere og blive informeret af andre.
Perception	Tendens til at øge sensitiviteten over for ligheder og fælles interesser og minimere opdukkende forskelle. Stimulerer til konvergens og konformitet i overbevisninger og værdier. Fremmer evnen til at tage den andens perspektiv.
Holdninger til hinanden	Fører til tillidsvækkende, venlig holdning og øger viljen til at respondere hjælpende på den andens behov og ønsker. Fremmer en fælles accept og forventninger om at blive accepteret.
Opgaveorienteret	Gør deltagerne i stand til at nærme sig en fælles opgave på en måde, der gør brug af specielle talenter, og som gør dem i stand til at vikariere for hinanden i deres fælles arbejde, således at en fordobling af indsatsen reduceres. Det gør dem i stand til at dele ressourcer og koordinere deres indsats, så produktiviteten øges i opgaver, der involverer gensidigt afhængige aktiviteter [...].

Figur 2.2. Fire kendetegn ved gensidigheden i et professionelt samarbejde. Kilde: Deutsch, 1985 – her i Albrechtsen, 2016: 109 f.

Når du skal arbejde med din lærerrolle som samarbejdspartner i integreret praktik, kan du afprøve, hvordan ærlig kommunikation, perception og en opmærksomhed på holdninger kan støtte og bidrage til et frugtbart samarbejde. Du kan også bruge det som tre perspektiver til at observere andres teamsamarbejde eller som elementer i en spørgeguide, hvis du har valgt at interviewe fx en praktiklærer. På den måde kan du arbejde med og få nogle erkendelser, som kan bidrage til det gode professionelle samarbejde.

Læreren som relationsudvikler

I ovenstående afsnit valgte vi at fokusere på læreren som samarbejdspartner i forhold til kolleger, en samlebetegnelse for medstuderende, praktiklærere, læreruddannere og fremtidige kolleger. I dette afsnit vælger vi at fokusere på lærerrollen som relationsudvikler med en særlig opmærksomhed på relationen mellem lærer og elev og de etiske dimensioner, der er knyttet til den. En af de mest kendte og anvendte citater i forbindelse med den etiske dimension i et møde og en relation er formuleret af den danske filosof og teolog K.E. Løgstrup (1905-81): "Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre uden at han holder noget af dets liv i sin hånd. Det kan være meget lidt, en forbigående stemning, en oplagthed, man får til at visne, eller som vækker, en lede man uddyber eller hæver. Men det kan også være forfærdende meget, så det simpelthen står til den enkelte, om den andens liv lykkes eller ej" (Løgstrup, 2010: 25 f.). Citatet har særlig relevans i en relationsprofession som læreruddannelsen. Mon ikke vi alle husker en situation fra vores tid i folkeskolen, hvor en lærer har haft en særlig påvirkning på vores liv efterfølgende? Det kan være positivt som negativt. Det kan være fagligt eller socialt. Det kan være ris eller ros – og det kan skyldes en enkelt kommentar eller sågar et blik.

Eleverne bevæger sig igennem deres skoletid ind og ud af en række faser af deres liv. Eleverne bliver dagligt påvirket af deres oplevelser i fx familie- og fritidsliv, og det vil naturligvis have betydning for deres humør og motivation i skolen. Desuden vil de hele tiden blive påvirket af de mange relationer til de andre elever i klassen og i skolegården m.m. Nogle elever er måske lette at afkode og forstå gennem deres reaktioner, og når de kommunikerer og udtrykker sig. Andre elever er mere introverte og stille, og det kan være vanskeligt at vurdere deres trivsel (fx i Kjer, 2019).

Som lærer indgår du som en aktør i elevernes relationer i skolen, og du har en særlig position i forhold til at kunne mærke, se og vurdere og til at handle etisk og professionelt på baggrund af dine erkendelser. Lærerjobbet kræver, at man har indsigt, mod, engagement og handlekraft, også når det gælder konflikter og dilemmaer. Eleverne træder ind i skolen med mange forskellige forudsætninger både kog-

nitivt, socialt, fagligt m.m. Relationen mellem lærer og elev – med de etiske forpligtelser, der er forbundet med lærerjobbet – er sammen-sat og krævende. Nedenfor er en oversigt inspireret af Trygve Bergem, læreruddannet norsk forfatter, forsker og professor emeritus fra Norsk Lærerakademi og Universitetet i Bergen. Oversigten kan være en hjælp på vejen, når du skal vurdere og træffe etiske valg som lærer (Larsen, 2011: 306).

- *Fagetisk bevidsthed*: Viden og bevidsthed om de etiske forpligtelser og det ansvar, der ligger i lærerarbejdet.
- *Social sensitivitet*: Den empatiske lærer er oftest også den dygtigste lærer. Social sensitivitet er en klar forudsætning for at kunne agere etisk-moralsk i lærerarbejdet. Læreren er centrum for det daglige arbejde med opmærksomhed, omsorg og støtte både for den enkelte elev, men også i arbejdet med fællesskabet.
- *Moralsk dømmekraft*: Evnen til moralsk tænkning og vurdering og evnen til at vurdere alternative handlemuligheder.
- *Pædagogisk kundskab*: Et helhedssyn, der dækker over kompetencen til at se på tværs af del og helhed, fag og sag, den enkelte i forhold til fællesskabet m.m. i et etisk perspektiv.
- *Fagetiske holdninger*: Læreren som etisk ansvarlig bærer af holdninger og synspunkter gennem sit fag. Heri indgår værdisyn, menneskesyn, kundskabssyn m.m.
- *Lærers fagsprog*: Fagsprog kan være med til at "løfte" problemstillinger fra den private sfære op til en mere generel drøftelse på tværs af tid, personer og kulturer. Læreren kan gennem brug af fag og fagsprog introducere og arbejde med etiske problemstillinger og dilemmaer på en måde, så problemerne ikke omhandler den enkelte, men i stedet distancerer sig fra elevernes livsverden og gøres mindre følsomme over for etiske overgreb.
- *Fagligt og personligt mod*: Læreren skal være sig bevidst, hvordan han/hun bedriver relationsarbejde: Vi har alle forskellige kompetencer – professionelle, personlige og faglige – i forhold til, hvordan vi bedst udvikler relationer. Nogle lærere kan håndtere dybe og svære dilemmaer og konfrontationer med mange elever. Andre lærere bedriver bedst relationsarbejde over tid og i dialog med den enkelte. Hvor modig du er som professionel lærer, hænger sam-

men med, hvor dygtig, ærlig og ansvarlig du er til at vurdere dine egne relationskompetencer i en professionel sammenhæng.

Læreren som kulturskaber og kulturbærer

Som det fremgik i kapitel 1, "Den professionelle lærer og skolen", står der i folkeskolens formålsparagraf, at eleverne skal gøres fortrolige med dansk kultur og historie, og at de skal opnå forståelse for andre lande og kulturer. Vi nævnte også i den forbindelse, at kulturbegrebet i formålsparagraffen er omdiskuteret. Vi vil ikke gentage diskussionen om kulturbegrebet her, men i stedet fokusere på den dimension af lærerrollen, der beskæftiger sig med læreren som kulturskaber og kulturbærer. Når læreren både er skaber og bærer, betyder det, at læreren er med til at skabe en kultur på skolen, men også med til at viderebringe en kultur. Læreren skal, uanset fagligt udgangspunkt, kunne introducere, inddrage, forholde sig til og diskutere viden om dansk kultur og historie og bruge det, som afsæt til at drøfte og perspektivere det i forhold til andre lande og kulturer. Desuden skal læreren have viden om og forståelse af at kunne sætte mennesket i relation til andre livsværdier og livsformer og hjælpe til at sætte det i et bæredygtighedsperspektiv. Endelig er læreren forpligtet på at bidrage til at danne den enkelte elev. Der er skrevet adskillige artikler og bøger om, hvad dannelse er: fx en proces, et produkt, et perspektiv eller et mål (fx Kemp 2015; Laursen 2018; von Oettingen, 2011, 2016, 2018).

Dannelse

Dannelse er ifølge *Den danske ordbog* alment kendskab til især kulturelle områder som fx kunst, sprog, litteratur, musik og historie, forbundet med en fremskreden åndelig udvikling og en kultiveret optræden og levevis opnået som resultat af god uddannelse og opdragelse.

Den tyske dannelsespædagog Wolfgang Klafki (1927-2016) er en af de tænkere, der har haft størst indvirkning på dannelsestænkningen i Danmark. Han deler dannelsesprocessen op i en materiel side (kulturens indhold) og en formel side (eleven). Hvor den materielle dannelse vægter elevernes møde med kulturens og fagenes kernestof, vægter den formale dannelse elevernes udfoldelse af personlige ressourcer og kvaliteter. Klafki tilføjer endnu en kategori, den kategoriale dannelse, der placerer sig mellem den materiale og den formale dannelse. Den kategoriale dannelse åbner fag og elev for hinanden ved hjælp af kategorier, dvs. emner, sagsforhold eller begreber (Brodersen, 2022: 48 ff.).

I læreruddannelsen vil du skulle beskæftige dig med dannelsesperspektivet på tværs af fagområder og mere dybdegående inden for fagområdet livsoplysning. Her vil du sammen med dine medstuderende skulle drøfte og reflektere over, hvordan man som lærer kan bidrage til at skabe de bedste betingelser for, jf. formålsparagraffens stk. 3, at “[...] forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati”. I kapitel 8, “Integreret praktik i faget livsoplysning”, kommer vi nærmere ind på kultur- og dannelsesbegrebet.

Læreren som undersøger og udvikler af praksis

En professionel lærer bevæger sig fortløbende imellem teori, empiri og praksis. Bevægelsen er integreret i både forberedelse, gennemførelse og evaluering af undervisning som tre centrale videnformer til at kunne analysere, vurdere, reflektere over og udvikle undervisning.

Den amerikanske professor Donald A. Schön (1930-97) interesserer sig i bogen *Den reflekterende praktiker: Hvordan professionelle tænker, når de arbejder* (Schön, 2001) for, hvilke muligheder der foreligger, når en professionsudøver skal træffe beslutninger i praksis. Bogen er et opgør med en traditionel opfattelse af, at professionelle skal handle efter nogle objektive, fastlagte normer og regler, som på forhånd er defineret af videnskaben. Det afføder og giver ifølge Schön ureflekterede og standardiserede forsøg på problemløsninger. Schöns kritik går på, at problemer i virkeligheden er alt for komplekse til at kunne lade sig indfange og diktere af et sæt af foruddefinerede regler. Hvis en professionsudøver udelukkende skal handle efter standarder, fratager det autonomi til at kunne foretage skøn og udvise dømmekraft. Vi introducerede i kapitlets indledning til, hvordan man kan tænke, observere og handle i en dynamisk omgang med teori, empiri og praksis. Vi foreslår, at der gennem integreret praktik arbejdes fokuseret med de tre videnformer som et afsæt til at kunne træde ind i lærerrollen som reflekterende praktiker og udøve professionel dømmekraft. Tilegnelse af ny viden og anvendelse af videnskabelige metoder er en integreret del af det pædagogisk- didaktiske arbejde, når man skal forberede og gennemføre en undervisningspraksis. Det er ligeledes en integreret del af det reflekterende og udviklende arbejde, når en lærer kan analysere, vurdere, eksperimentere med og udvikle undervisning. Den systematiske og fortløbende refleksionsproces mellem teori, empiri og praksis, hvor læreren forholder sig kritisk til egen og andres undervisning med henblik på justeringer og forbedringer, er en kernefaglig kompetence hos en lærer. En kompetence, som kan bruges på tværs af de øvrige otte dimensioner af lærerrollen. Det er nysgerrigheden og kompetencen til at være undersøgende – gennem teori, empiri og praksis – på egen og andres praksis, der skaber bevægelse og udvikling i lærerlivet og i skolen mere generelt. I kapitel 3, “At undersøge og observere i skolen” har du mulighed for at fordybe dig yderligere i emnet.

Læreren som myndighedsperson

” Skolen er en kommunalt styret organisation, hvis indhold og virke Folketinget sætter rammerne for. Skolen er således indlejret i en demokratisk styringskæde, og læreren er dermed ikke bare elevernes repræsentant, men også samfundets. En professionel lærer udøver sin lærerfaglige praksis inden for rammen af et politisk, juridisk og forvaltningsmæssigt mandat og repræsenterer i så henseende den relevante offentlige myndighed. (Danske Professionshøjskoler, 2020: 8)

Myndighedsperson

En myndighedsperson repræsenterer en offentlig myndighed og har visse magtbeføjelser (Den danske ordbog).

I bogen *Ny i lærerjobbet* gør Pia Rose Böwadt opmærksom på, at der kan skelnes mellem tre former for myndighed i forbindelse med lærerprofessionen (Nielsen 2021, her i Böwadt, 2022: 119). Den første form er *den formelle myndighed*. Det betyder, at en lærer er repræsentant for systemet. Som repræsentant for systemet gives der visse beføjelser, fx retten til at undervise og føre eleverne til prøver m.m. Det medfører også, at læreren er underlagt regler og krav knyttet til professionen. Det kan være forpligtelser i forhold til at opfylde folkeskolens formål, men også i forbindelse med fx underretningspligt, hvis man ser tegn på mistrivsel hos et barn. Den formelle myndighed bliver tildelt, når man indtræder i professionen – den giver læreren en formel autoritet, men også en række forpligtelser. Den anden form er *den faglige myndighed*, som man erhverver sig gennem sin læreruddannelse. Den faglige myndighed kommer til udtryk gennem faglige, didaktiske og pædagogiske kompetencer – dels som udøvende i klasserummet, men også når man skal kommunikere og sprogliggøre, dvs. begrunde og forklare pædagogiske handlinger. Man kan således både se og høre

forskel på en faglig myndighedsperson og en lægmand. Den sidste form for myndighed, som Böwadt refererer til, er *den almene myndighed*. Den type af myndighed er ikke forbeholdt lærerprofessionen, men knytter an til en mere generel moralsk mellem menneskelig forpligtelse. Der hviler et generelt krav om at handle og opføre sig etisk, dvs. tage hensyn og behandle andre med respekt.

Igennem integreret praktik kan du forsøge at finde tegn på, hvornår og hvordan myndighedsbegrebet kommer i spil i skolen. Hvilke erfaringer og erkendelser kan du få i forbindelse med at udøve faglig myndighed? Hvad virker befordrende for den faglige myndighed – og omvendt: Hvad hæmmer den? Indgå i drøftelser med dine læreruddannere, medstuderende og praktiklærere om den formelle myndighed. Er det fx vanskeligt at udøve autoritet, når du samtidig oplever en række forpligtelser i forhold til at arbejde med relationskompetence og trivsel med eleverne? Og oplever du dilemmaer i forbindelse med forskellige typer af myndighed – fx mellem personlige overbevisninger og den almene gyldighed?

Nedenfor har vi sammenfattet de ni dimensioner og grupperet dem i fire sammenhængende kategorier.

Didaktik	Professionel autoritet
Læreren som didaktiker	Læreren som leder
Læreren som fagperson	Læreren som kulturskaber og kulturbærer
	Læreren som myndighedsperson
Samarbejde	Undersøgelseskompetence
Læreren som samtalepartner og retoriker	Læreren som undersøger og udvikler af praksis
Læreren som samarbejdspartner	
Læreren som relationsudvikler	

Figur 2.3. De ni dimensioner af lærerrollen.

Progression i læreruddannelsen

I fællesdelen af studieordningen til læreruddannelsen findes i kapitel 2 en progressionstrappe, som viser den studerendes ønskede gradvise udvikling igennem læreruddannelsen fordelt over de fire studieår. Progressionen går fra det simple til det mere komplekse – fra at kunne håndtere og få overblik over enkle undervisningssekvenser til at kunne håndtere og overskue komplicerede og sammenhængende undervisningssituationer.

Modellen er inddelt i tre spor: et praktisk-pædagogisk spor, et fagpersonligt spor og et forsknings- og udviklingsspor. Det første spor synliggør, hvordan du som lærerstuderende skal arbejde med at planlægge, gennemføre og evaluere undervisning praktisk og pædagogisk. Spor to viser, hvordan du forventes at arbejde med at udvikle din lærerrolle i tilknytning til de fagområder, du møder undervejs i dit studie. Det tredje og sidste spor har fokus på, hvordan du kan udvikle kompetencer til læsning af videnskabelige tekster og til at kunne bruge videnskabelige metoder i undersøgelsen af lærerfaglige problemstillinger.

Progressionstrappen kan med fordel anvendes i sammenhæng med de ni dimensioner af lærerrollen til at arbejde med integreret praktik på uddannelsesskolen og på campus. Hvor progressionssmodellen viser, hvilket niveau det forventes, at studerende arbejder med forskelligt indhold på, er de ni dimensioner af lærerrollen tænkt som et redskab til at kunne fokusere på at udvælge, afprøve og kategorisere forskellige sider af lærerens arbejde. I bogen her er der fokus på de to første trin af progressionstrappen.

Sammenfatning

De ni dimensioner af lærerrollen kan bruges som både analytiske og praktiske redskaber til at arbejde med din lærerrolle. Lærerjobbet er udfordrende og sammensat, og der er brug for at have nogle kategorier og afgrænsninger i forhold til at arbejde struktureret med lærerrollen igennem integreret praktik. De ni dimensioner kan være anvendelige perspektiver, når du bevæger dig ind i lærerrollen som afprøvende og eksperimenterende. De kan også bruges som perspektiver, når du skal

4. år	3. år	2. år	1. år
Kompetent og selvstændigt samarbejde med andre om at gennemføre, analysere og udvikle velbegrundede undervisningsforløb i pædagogisk praksis. Vurdere, håndtere og reflektere over praktiske problemstillinger i et udviklingsperspektiv.	Øvet og mere kompetent planlægning, gennemførelse og evaluering af varieret og differentieret undervisning.	Øvet planlægning, gennemførelse og evaluering af tværfaglig undervisning.	Begyndende erfaring med at planlægge, gennemføre, evaluere korte sekvenser, indgå i andres planlægning.
Selvstændig og personlig integration af faglig viden, normer, holdninger og værdier som baggrund for udvikling af professionel autoritet, identitet og pædagogisk dømmekraft i praksis.	Refleksivt arbejde med henblik på udvikling af egen professionelle identitet og personlige værdiorientering i relation til lærerprofessionen.	Deltagelse i undersøgende (professions) fællesskaber om udvikling af formel, faglig og personlig autoritet.	Begyndende erfaringer med udvikling af egen lærerrolle samt indsig i lærerprofessionen.
Begrundet anvendelse af faglige og videnskabelige metoder og viden til undersøgelse og vurdering af lærerfaglige problemstillinger mellem teori, empiri og praksis. For midle undersøgelser af lærerfaglige problemstillinger med henblik på identifikation af nye handlemuligheder.	Analyse og anvendelse af teoretisk og videnskabelig viden til vurdering af teoretiske og praktiske problemstillinger. Anvendelse af faglige og videnskabelige metoder til undersøgelse af lærerfaglige problemstillinger.	Øvet læsning og analyse af teoretiske og videnskabelige tekster. Øvelser i brug af faglige og videnskabelige metoder til undersøgelse af lærerfaglige problemstillinger.	Begyndende erfaringer med læsning og analyse af teoretiske og videnskabelige tekster. Begyndende erfaringer med at undersøge og beskrive egen og andres praksis.

Figur 2.4. Progressionstrappe. Kilde: Læreruddannelsens studieordning.

på afstand af lærerrollen og betragte den analytisk. De ni dimensioner af lærerrollen kan bidrage til refleksions- og handlekompetence, når du gennem dine fag og i samarbejde med andre skal forberede, gennemføre og evaluere undervisning. Ved at anvende teori, empiri og praksis i arbejdet med lærerrollen vil du erfare, at du løbende opbygger sproglige kompetencer til at begrebsliggøre og reflektere over dine erfaringer fra undervisningspraksis. Og du vil opleve, at du udvikler handlekompetence, når du skal justere og forbedre praksis. Det betyder ikke, at de ni dimensioner af lærerrollen vil give dig lette svar og klare retningslinjer for den komplekse indføring i lærerprofessionen. Dimensionerne er ikke en opskrift til at håndtere lærerjobbet. Det er en vanskelig sag at arbejde med sin egen lærerrolle. Det er en proces, hvor du vil blive udfordret på din egen personlighed, dine overbevisninger og holdninger. Du vil sandsynligvis også blive udfordret på din faglighed, din samarbejdskompetence og evne til at skabe gode relationer til eleverne.

I de kommende kapitler har du mulighed for at læse mere og se eksempler på, hvordan forskellige fagområder i læreruddannelsen arbejder med de ni dimensioner af lærerrollen sammen med teori, empiri og praksis i en dynamisk vekselvirkning mellem nærhed og fjernhed.

Opmærksomhedspunkter (mind notes)

- Læg mærke til, hvordan din praktiklærer, dine medstuderende eller du selv bruger forskellige dimensioner af lærerrollen, når I skal planlægge, gennemføre eller evaluere undervisningssekvenser.
- Vær nysgerrig på, hvad der sker, når du træder ind i lærerrollen – og hvad der sker, når du træder ud af rollen igen. Hvilke krav og hvilke muligheder er der i de to bevægelser?
- Bemærk, hvordan du kan anvende teori, empiri og praksis i forhold til at arbejde analytisk med forskellige dimensioner af lærerrollen.
- Vær opmærksom på, at du skal øve dig på at være i lærerrollen som udøvende, og at du skal øve dig i at være på afstand af lærerrollen som observerende.
- Brug din læreruddanner, din praktiklærer og dine medstuderende til at drøfte ovenstående opmærksomhedspunkter.

Litteratur

- Albrechtsen, T.R.S. (2016). *Professionelle læringsfællesskaber – teamsamarbejde og undervisningsudvikling*. Dafolo.
- Brodersen, P. (2022). "Dannelsesbegreberne material, formal og kategorial". I P. Brodersen (red.), *Didaktisk opslagsbog*. Hans Reitzels Forlag: 48-51.
- Böwadt, P.R. (2022). *Ny i lærerjobbet*. Samfundslitteratur.
- Danmarks Lærereforening (2013). *Professionsidealet*. Danmarks Lærereforening.
- Danske Professionshøjskoler (2020). *Udvikling af læreruddannelsen – Retning, indhold, principper og progression i fremtidens læreruddannelse*. Danske Professionshøjskoler.
- Den danske ordbog* (u.å.). <https://ordnet.dk/ddo>
- Iskov, T., Komiske-Konnerup, L., Rohde, L. og Skibsted, E.B. (2020). *Lærerens professionelle autoritet*. Arbejdsrapport udarbejdet til Læreruddannelsens Ledelses Netværk (LLN).
- Juul, H. og von Oettingen, A. (2022). "Almen didaktik". I P. Brodersen (red.), *Didaktisk opslagsbog*. Hans Reitzels Forlag: 17-25.
- Jørgensen, P.S. (2022). *Klassens time. Læreren som samtalepartner*. Podcast KLASSENS TIME: Læreren som samtalepartner med Per Schultz Jørgensen on Apple Podcasts.
- Kemp, P. (2015). *Løgner om dannelse. Opgør med halvdannelsen*. Tiderne Skifter.
- Kjer, M.G., Nielsen, C.P. og Friis-Hansen, M. (2019). *De yngste elevers hverdag i folkeskolen. En kvalitativ undersøgelse i folkeskolereformens tredje år*. VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd.
- Larsen, S. (2011). "Professionsetik". I H.J. Kristensen og P.F. Laursen (red.), *Gyldendals pædagogikhåndbog – otte tilgange til pædagogik*. Gyldendal: 296-314.
- Laursen, P.F. (2018). Er dannelsen virkelig en skolesag? *Kvan – et tidskrift for læreruddannelsen og skole*, 110(38): 111-121.
- Løgstrup, K.E. (2010). *Den etiske fordring*. Forlaget Klim.
- Nielsen, C.F. (2021). "Personlighed myndighed og professionel fagudøvelse". I K.K.B. Dahl (red.), *Professionspsykologi*. Aarhus Universitetsforlag: 389-412.

- Plauborg, H. (2022). "Klasseledelse". I P. Brodersen (red.), *Didaktisk opslagsbog*. Hans Reitzels Forlag: 183-189.
- Qvortrup, L. (2018). Den professionelle lærer. *Liv i Skolen*, 4: 7-13.
- Schön, D.A. (2001). *Den reflekterende praktiker: Hvordan professionelle tænker, når de arbejder*. Forlaget Klim.
- Skole og Forældre (2018). *Princip for skole-hjem-samtaler*. Hentet 11.05.23 fra www.skole-foraeldre.dk/artikel/princip-skole-hjem-samtaler
- UFM (2022). *En ambitiøs læreruddannelse tæt på folkeskolen og til gavn for folkeskolen*. Uddannelses- og Forskningsministeriet.
- UVM (2022). *Folkeskolens formålsparagraf i folkeskoleloven*. Børne- og Undervisningsministeriet.
- UVM (2023). *Om ro og klasseledelse*. Børne- og Undervisningsministeriet.
- von Oettingen, A. (2011). *Almen pædagogik: Pædagogikkens grundlæggende spørgsmål*. Gyldendals Lærebibliotek.
- von Oettingen, A. (2016). *Almen didaktik mellem normativitet og evidens*. Hans Reitzels Forlag.
- von Oettingen, A. (2018). *Undervisning er dannelse*. Aarhus Universitetsforlag.